

УДК 711.2

Ю. Палеха, д-р геогр. наук,
Г. Айлікова, канд. техн. наук,
П. Остапенко

Державне підприємство «ДІПРОМІСТО», Київ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КАРТОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В ПРОСТОРОВОМУ ПЛАНУВАННІ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

У статті було здійснено аналіз картографічних матеріалів державного та регіонального рівнів, які використовуються в просторовому плануванні України та Федеративної республіки Німеччина. Проаналізовано можливість вдосконалення та спрощення існуючої методики виконання схем планування території на підставі інтеграції екологічних принципів у територіальне планування України на базі виконання ландшафтного плану як обов'язкової складової при виконанні схем планування території регіонального рівня.

Ключові слова: просторове планування, ландшафтний план, Генеральна схема планування території країни, закон про територіальне планування, програма просторового планування.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань розробки схеми планування території регіону є визначення рамкових умов розвитку як регіону в цілому, так і окремих його частин, виявлення конфліктних ареалів, територій пріоритетного розвитку, а також встановлення режимів використання території, виходячи з особливостей регіону.

При вдосконаленні методики розроблення схем планування було проаналізовано вже наявний досвід розвинутих країн Європи, зокрема Німеччини, що базується на виконанні схем просторового планування територій на основі виконання ландшафтних планів територій.

Актуальність дослідження. Територія - це головний ресурс будь-якої країни, на якому, як в дзеркалі, відображаються всі результати діяльності суспільства. В свою чергу, територіальна організація країни є, по суті, специфічним індикатором розвитку виробничих сил суспільства. Найбільш організованою завжди здається та територія, в межах якої рівень протиріччя між головними елементами – населенням, виробництвом та природним середовищем зведено до мінімуму. Досягти такого результату можливо лише за рахунок оптимальної організації території країни, яка включає в себе раціональну і взаємопов'язану систему дій структур управління та суспільства, націлених на вдосконалення систем розселення та вирішення проблем їх просторового розвитку. У своїй роботі вітчизняні науковці завжди звертаються до зарубіжних колег та їх праць з метою удосконалення власної парадигми та методики. У цій статті ми вирішили проаналізувати досвід Німеччини у просторовому плануванні та ознайомитись із картографічними матеріалами, що використовуються при його розробці.

Мета статті: здійснити аналіз картографічних матеріалів державного та регіонального рівнів, які використовуються в просторовому плануванні України та Німеччини.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі формування України однією з найбільш гострих проблем є проблема забезпечення сталого розвитку всіх регіонів країни, реорганізація міжрегіональних зв'язків та ліквідація диспропорційного розвитку регіонів.

Це пов'язане з тим, що сьогодні, на жаль, економічні та територіальні фактори розвитку практично всіх регіонів країни та населених пунктів у межах територіальних утворень далекі від еталонних показників внаслідок надмірного втручання держави в регіональну політику протягом тривалого періоду планового господарства та дестабілізаційних процесів перехідного періоду. Спостерігається надмірна концентрація населення

і виробництва у великих містах, неефективний, уповільнений розвиток, а то і повний занепад більшості середніх і малих міст та селищ України, а також сільських населених пунктів. Екологічна безпека функціонування багатьох населених пунктів через погіршення стану всіх компонентів природних ландшафтів та активізацію несприятливих природно-техногенних процесів опинилась під загрозою.

На сьогодні основний акцент у вирішенні соціальних проблем переноситься на місцеві органи влади, які повинні прийняти на себе переважні функції щодо забезпечення повсякденних потреб людей, створення комфортних умов для їх життєдіяльності.

В зв'язку з цим, територіальне (просторове) планування займає нині особливе місце в системі управління і суттєво впливає на політику у використанні території, розселення, розміщення виробництва, охорону навколишнього середовища.

Планування територій в Україні. Відповідно до існуючого законодавства [1] в Україні існує три рівні містобудівної документації: державний, регіональний та місцевий (рис. 1).

До містобудівної документації на державному рівні відносяться: Генеральна схема планування території України та схеми планування окремих частин території України; на регіональному рівні – схеми планування території АРК, областей, груп районів та районів; на місцевому – генеральні плани населених пунктів, детальні плани територій та плани зонування (зонінг).

У Генеральній схемі планування території України надаються концептуальні положення щодо розвитку території країни в цілому, в ув'язці з просторовим каркасом Європи. Саме цим документом передбачається проходження міжнародних автомобільних та залізничних коридорів по території країни, принципи територіального розвитку всеукраїнської екологічної мережі, збереження історичної спадщини тощо. Обов'язковими до виконання у Генеральній схемі планування території України є наступні графічні матеріали (карти та картосхеми):

Основні графічні матеріали Генеральної схеми виконані у масштабі 1:500 000.

Схеми планування території на регіональному рівні – планувальна документація, яка розробляється у розвиток Генеральної схеми планування території України, ієрархічно підпорядкована їй та визначає принципові вирішення розвитку, планування, забудови, використання території адміністративно-територіальних одиниць та їх окремих частин.

Ця планувальна документація містить принципові рішення з функціонального зонування території регіону

за видами переважного використання, планувальної організації території, взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту та інженерної інфраструктури, захисту населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів, охорони навколишнього природного середовища та культурної спадщини, формування національної екологічної мережі.

Згідно з державними будівельними нормами [1], містобудівна документація регіонального рівня поділяється на два типи: планування територій областей і груп районів та планування районів. На рівні планування областей обов'язковими до виконання є:

- 1) схема розміщення регіону в планувальній структурі території України – виконується у довільному масштабі;
- 2) план сучасного використання території – виконується у масштабі 1:50 000 – 1:100 000;
- 3) комплексна оцінка території у складі схем природно-ресурсного потенціалу та природно-техногенної небезпеки території – виконується у масштабі 1:50 000 – 1:200 000;
- 4) схема захисту територій і населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів – виконується у масштабі 1:100 000 – 1:200 000;
- 5) схема розташування об'єктів культурної спадщини – виконується у масштабі 1:100 000 – 1:200 000;

6) проектний план (основне креслення) – виконується у масштабі 1:50 000 – 1:100 000;

7) схеми, що обґрунтовують, ілюструють чи деталізують прийняті проектні рішення. Обсяг і масштаб схем встановлюється в окремо розробленому завданні на проектування з урахування особливостей об'єкта проектування [1].

Таким чином, на обласному рівні обов'язковими до виконання є шість схем, які виконуються у різних масштабах від 1:50 000 до 1:200 000, за виключенням схеми розміщення регіону в планувальній структурі території України, яка виконується у довільному масштабі.

На районному рівні обов'язковими до виконання є наступні схеми:

- 1) схема розміщення району в планувальній структурі території області – виконується у довільному масштабі;
- 2) план сучасного використання території – виконується у масштабі 1:10 000 – 1:50 000;
- 3) схема планувальних обмежень – виконується у масштабі 1:10 000 – 1:50 000;
- 4) проектний план (основне креслення) – виконується у масштабі 1:10 000 – 1:50 000;
- 5) схеми, що обґрунтовують, ілюструють чи деталізують прийняті проектні рішення. Обсяг і масштаб схем встановлюється у окремо розробленому завданні на проектування з урахування особливостей об'єкта проектування [1].

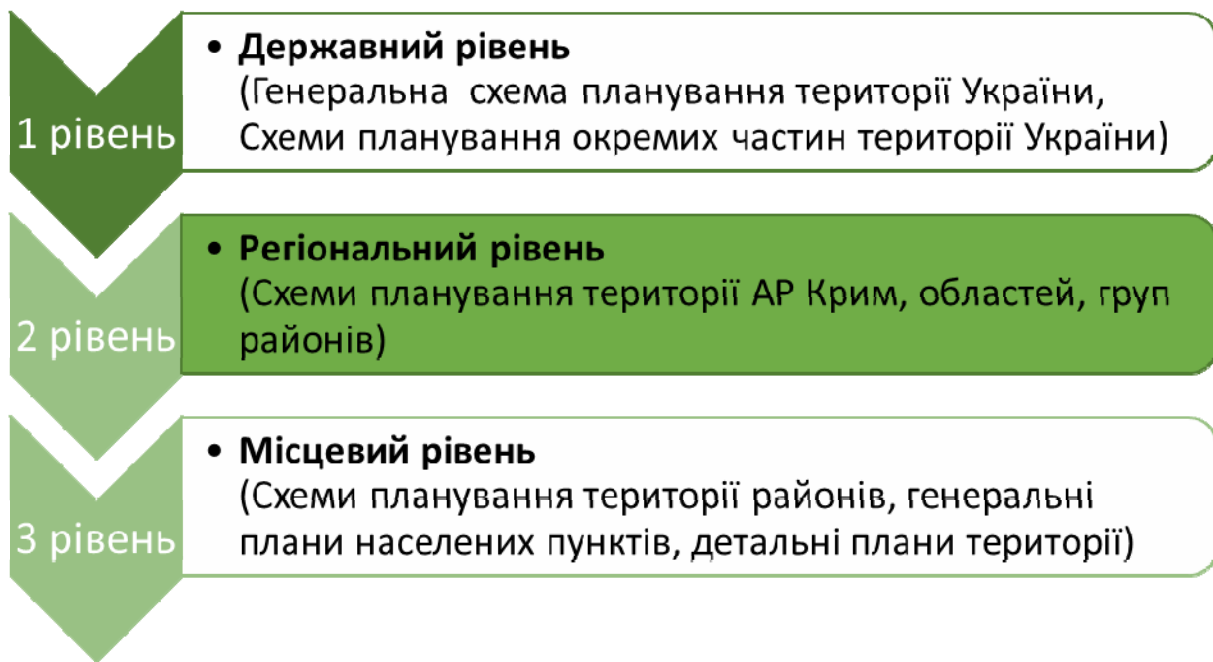

Рис. 1. Структура містобудівної документації в Україні.

Таким чином, на районному рівні обов'язковими до виконання є чотири схеми, які виконуються у масштабі від 1:10 000 до 1:50 000, за виключенням схеми розміщення району в планувальній структурі території області, яка виконується у довільному масштабі.

Планування територій на місцевому рівні здійснюється шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів території, їх оновлення та внесення змін до них. Об'єктами містобудування на місцевому рівні є планувальна організація територій населених пунктів, їх частин (групи земельних ділянок) зі спільною планувальною структурою, об'ємно-просторовим рішенням,

інженерно-транспортною інфраструктурою, комплексом об'єктів будівництва.

Реалізація просторового планування у Німеччині регламентується Законом про територіальне планування [6]. Система адміністративно-територіального устрою Німеччини відрізняється від української: Німеччина є федеративною республікою, і є по-суті, об'єднанням земель, які вважаються суб'єктами конституційного права.

На сьогодні в Німеччині існують 16 земель, 13 з яких є землями-державами (Bundesland) та 3 землями-містами.

Землі-держави – у свою чергу поділяються на управлінські округи (Regierungsbezirk) – адміністративно-територіальні одиниці середнього рівня і незалежні міста [5].

У свою чергу округи поділяються на політично вільні та самоврядні громади. Громади можуть об'єднуватись у повіти, асоціації громад чи залишатись самостійними.

Отже, зробив аналіз адміністративно-територіального поділу ФРН, можна стверджувати, що він є більш складним

у порівнянні із Україною. В Німеччині існує 4 рівні розробки документації з просторового планування (рис.2):

- 1) Загальнодержавний;
- 2) Рівень земель;
- 3) Регіональний рівень;
- 4) Рівень громад (місцевий рівень).

Рис. 2. Система та термінологія планування в Німеччині [4].

На загальнодержавному (федеральному) рівні розробляється рамковий просторовий план розвитку держави, який виконується у масштабі 1:1 000 000. Він визначає принципові (рамкові) засади просторового розвитку ФРН в ув'язці з загальноєвропейськими напрямками просторового розвитку.

На земельному рівні розробляються плани просторового планування окремих федеральних земель у масштабі 1:100 000 – 1: 500 000.

Згідно з [6], кожна земля приймає власний закон щодо просторового планування своєї території. Відповідно до цього склад текстових та графічних матеріалів відрізняється у кожній із них, ряд рішень носить інформаційний характер, частина рішень має інваріантний характер.

На цьому рівні кожна земля, відповідно до прийнятого закону, розробляє власну програму просторового планування землі, яка складається із «описової частини» (пояснювальної записки) та «графічного представлення» (картографічних схем).

На регіональному рівні передбачене розроблення регіональних планів, які охоплюють частину федеральної землі. Масштаб регіонального плану коливається від 1:50 000 до 1: 100 000.

Як і на регіональному рівні, на рівні районів та міст склад та зміст програм просторового планування визначаються відповідно до затверджених правил, які затверджує кожний район та місто у відповідності до прийнятого місцевого (земельного) закону про територіальне планування. Відповідно до цього кожний район та місто мають власні правила розробки містобудівної

документації, які мають затверджений склад та масштаб креслень (схем).

Нарешті, на місцевому рівні розробляються плани просторового розвитку для територіальних громад, якими виступають муніципалітети і комунальні одиниці. Ці проекти включають попередній зонінг (масштаб 1:5000 – 1: 50 000) та остаточний план забудови (масштаб 1:500 – 1: 5000).

Вся система просторового планування у ФРН носить субсидіарний характер: планувальна документація нижчого рівня спирається на відповідні рішення вищого ієрархічного рівня.

Особливістю просторового планування у Німеччині є активне залучення до нього документації із ландшафтного планування.

Ландшафтне планування здійснюється на 3 ієрархічних рівнях (за виключенням державного) паралельно із розробкою територіальних планів.

Для федеральних земель виконується ландшафтна програма (масштаб (1:100 000 – 1: 300 000); для окремих регіонів – рамковий ландшафтний план (масштаб 1:50000 – 1:100000); для місцевих громад – ландшафтний план (масштаб 15000 – 1:50000, переважно 1:10000). Плани нижчого рівня повинні враховувати цілі і вимоги вищих рівнів і конкретизувати їх для своєї території планування [3].

Взаємодія цих двох видів робіт відбувається за наступною схемою:

- 1) Виконання ландшафтного плану.
- 2) Виконання першого варіанту регіонального плану.

3) Проведення стратегічної екологічної оцінки прийнятих рішень.

4) Обговорення регіонального плану громадськістю.

5) Виконання остаточного регіонального плану.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень. Досвід Німеччини у сфері просторового планування свідчить про те, що до складу планувальної документації активно залучаються матеріали ландшафтного планування, що необхідно враховувати при здійсненні реформи містобудівного законодавства в Україні. Авторами була проаналізована можливість вдосконалення та спрощення існуючої методики виконання схем планування території на підставі інтеграції екологічних принципів у територіальне планування України з урахуванням досвіду виконання ландшафтного плану у ФРН в якості

обов'язкової складової розроблення схем планування території регіонального рівня.

Список використаних джерел

1. ДБН.Б1.1-13:2012. Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях. – Офіц. вид. – К., – Мінрегіон, 2012. – 27 с.
2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»/ Верховна Рада України. – Офіційний вісник. – 2011. – №34. – ст.343.
3. Ландшафтне планування в Україні / Л.Г.Руденко, Є.О.Маруняк, О.Г.Голубцов та ін.; під ред. Л.Г.Руденка. – К.:Реферат, 2014. – 144 с.
4. Олівер Вайгель. Національна політика розвитку міста в Німеччині: Презентація доповіді 24.11.2014 р. укр. переклад.
5. Werner Künzel/Werner Rellecke: Geschichte der deutschen Länder; Münster 2005.
6. http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/rog_2008/gesamt.pdf
7. http://www.ml.niedersachsen.de/themen/raumordnung_landesentwicklungs/landesraumordnungsprogramm/landes-raumordnungsprogramm-niedersachsen-5062.html

Надійшла до редколегії 15.08.16

Ю. Палеха, д-р геогр. наук,
Г. Айликова, канд. техн. наук,
П. Остапенко

Государственное предприятие «ДИПРОМИСТО», Киев

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КАРТОГРАФИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ, КОТОРЫЕ ИСПОЛЬЗУЮТСЯ В ПРОСТРАНСТВЕННОМ ПЛАНИРОВАНИИ УКРАИНЫ И ГЕРМАНИИ

В статье был осуществлен анализ картографических материалов государственного и регионального уровней, которые используются в пространственном планировании Украины и Федеративной Республики Германия. Проанализирована возможность усовершенствования и упрощения существующей методики выполнения схем планирования территории на основании интеграции экологических принципов в территориальное планирование Украины на базе выполнения ландшафтного плана как обязательной составляющей при выполнении схем планирования территории регионального уровня.

Ключевые слова: пространственное планирование, ландшафтный план, Генеральная схема планирования территории страны, закон о территориальном планировании, программа пространственного планирования.

Y. Palekha, Doctor of Science in Geography,
H. Ailikova, PhD in Technical Sciences,
P. Ostapenko
Institute of Urban Design "DIPROMISTO", Kyiv

COMPARATIVE ANALYSIS OF CARTOGRAPHIC MATERIALS, WHICH ARE USED IN SPATIAL PLANNING OF UKRAINE AND GERMANY

This article contains analyzed maps of state and regional levels. They were used in spatial planning of Ukraine and the Federal Republic of Germany. The possibility of improvement and simplification of the existing methodology for the implementation of territorial planning schemes based on the integration of environmental principles into the territorial planning of Ukraine based on the implementation of the landscape plan as an obligatory component in the implementation of regional planning schemes is analyzed.

Key words: spatial planning, landscape plan, General scheme of planning the country's territory, law on spatial planning, spatial planning program.